

Høringsnotat

Dato: 14. april 2021

Saksnr: 21/2048

Høringsfrist: 15. august 2021

Høringsnotat om endringer i arveloven mv. (begrensninger i ansvaret for arvelaterens forpliktelser mv.)

Innhold

1	Innledning.....	2
2	Enpersonsutredning om adgang til å begrense overtatt gjeldsansvar etter avdøde ved privat skifte og uskifte	3
3	Mulige tiltak for å sikre et best mulig beslutningsgrunnlag før valg av skifteform.....	4
3.1	Innledning.....	4
3.2	En styrket rett til innsyn for ektefeller og samboere i perioden frem til skifteform er valgt	4
3.3	Frarådingsplikt ved privat skifte.....	7
3.4	Obligatorisk utstedelse av preklusivt proklama før valg av skifteform.....	8
4	Unntak fra plikten til å overta ansvaret for arvelaterens forpliktelser ved privat skifte	10
4.1	Unntak for arving med oppnevnt verge eller fremtidsfullmektig.....	10
4.2	Unntak for testamentsarving som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi	11
5	Lemping av arvingens ansvar for arvelaterens forpliktelser	12
6	Representasjon ved fremtidsfullmektig under et offentlig skifte	14
7	Økonomiske og administrative konsekvenser	14
8	Merknader til de enkelte paragrafene	15
8.1	Til endringene i arveloven	15
8.2	Til endringen i skatteforvaltningsloven	16
	Forslag til lov om endringer i arveloven mv. (begrensninger i ansvaret for arvelaterens forpliktelser mv.)	17

1 Innledning

Lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte trådte i kraft 1. januar 2021. Loven avløser arveloven 1972 og skifteloven 1930. Fremgangsmåten ved skifte av dødsbo er nå regulert i den nye arvelovens tredje del.

Skiftereglene må avveie motstridende interesser. Skiftereglene må sikre arvingenes så vel som kreditorenes interesser, reglene bør være kostnadseffektive, de bør tilpasses bo av ulik størrelse og kompleksitet, og de bør utformes på en måte som sikrer enkelhet og forutsigbarhet.

Arveloven regulerer fem ulike hovedalternativer for behandling av det dødsboet som oppstår ved arvelaterens død. Det vanligste i Norge er at boet blir overtatt enten i uskifte eller til privat skifte. I disse tilfellene må den eller de som overtar eiendelene og rettighetene i boet etter den avdøde, også overta ansvaret for forpliktelsene som den avdøde etterlot seg, jf. § 20, § 35 og § 116 første ledd. Arvingene forestår det private skiftet selv og uten kostnader av betydning. I de minste boene der eiendelenes verdi utgjør mindre enn tre ganger grunnbeløpet, vil boet kunne overtas etter forenklede regler og uten at ansvaret for gjelden overtas, jf. arveloven § 116 annet ledd.

Et mindretall velger offentlig skifte, jf. arveloven §§ 127 flg. Ved offentlig skifte er det vanlig at det oppnevnes en bostyrer som gjennomfører skiftet. Åpning av et offentlig skifte krever normalt at det stilles sikkerhet for skifteomkostningene, og det må betales gebyr for åpning av offentlig skifte, salær til bostyrer og kanskje også salær til egen advokat. Om boet har underdekning, vil arvingene kunne velge å ikke tiltre arven. I et slikt tilfelle forblir boet «flytende». Retten har imidlertid etter § 129 i den nye arveloven en viss mulighet til å åpne offentlig skifte av eget tiltak for å sikre opprydning i den avdødes rettigheter og forpliktelser.

Privat skifte og uskifte er som nevnt de vanligste fremgangsmåtene og vil regelmessig også utgjøre de rimeligste og enkleste alternativene for arvingene og den gjenlevende ektefellen eller samboeren.

I den nye arveloven § 116 videreføres i stor grad rettstilstanden fra skifteloven 1930 § 78, slik at det er et vilkår for privat skifte at minst en av arvingene har påtatt seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser. Slik gjeldsovertakelse ble sett på som et nødvendig vilkår for at man i Norge skulle kunne beholde enkle, rimelige og brukervennlige regler for privat dødsboskifte også i fremtiden, se Prop. 107 L (2017-2018) Lov om arv og dødsboskifte (arveloven) side 200. Regelen gir videre et godt kreditorvern.

Vilkåret om gjeldsovertakelse for å kunne skifte privat kan på den annen side innebære en viss risiko for at en arving påtar seg gjeldsansvaret også i et tilfelle der arvelaterens forpliktelser overstiger verdien av eiendelene arvelateren etterlater seg. Dette kan åpenbart fremstå som urimelig for vedkommende arving.

Også for uskifte er det som nevnt et vilkår at den lengstlevende ektefellen eller samboeren overtar ansvaret for arvelaterens forpliktelser, jf. arveloven §§ 20 og 35.

I april 2019 ble lagdommer Jan Eivind Norheim gitt i oppdrag å utrede om det bør gis en regel som gir arvinger eller gjenlevende ektefelle eller samboer i et dødsbo i underbalanse en adgang til å fri seg fra et gjeldsansvar de har påtatt seg, ved å

begjære offentlig skifte eller oppbud i boet. Utrederen anbefaler ikke en slik regel. Utredningen sendes på høring sammen med dette høringsnotatet, jf. punkt 2.

Departementet har ikke tatt stilling til vurderingene og anbefalingene i utredningen. Hvis det i samsvar med anbefalingen i utredningen ikke gis en regel som gir adgang til å fri seg fra gjeldsansvaret ved å begjære oppbud eller offentlig skifte i dødsbo i underbalanse, kan det være grunn til å vurdere andre endringer i arveloven med sikte på å avhjelpe uheldige utslag av regelen om full gjeldsovertakelse i forbindelse med privat skifte. I punkt 3 i høringsnotatet vurderes enkelte endringer med sikte på å gi arvingene et bedre beslutningsgrunnlag før de påtar seg ansvaret for arvelaterens gjeld. I punkt 4 vurderes enkelte unntak fra kravet om gjeldsovertakelse ved privat skifte. I punkt 5 bes det om høringsinstansenes syn på en regel om en adgang til å lempe arvingens ansvar når dette ansvaret fremstår som urimelig tyngende. I punkt 6 vurderes en endring av representasjonsreglene i § 139 i forbindelse med offentlig skifte.

2 Enpersonsutredning om adgang til å begrense overtatt gjeldsansvar etter avdøde ved privat skifte og uskifte

Den nevnte risikoen for at en arving kan komme til å påta seg ansvaret for gjelden etter arvelateren også i et tilfelle der gjelden overstiger verdiene i boet, er omtalt på side 201 i Prop. 107 L (2017-2018):

«Departementet mener som nevnt at dersom det skal være mulig å opprettholde en enkel skifteordning som også ivaretar kreditorenes interesser på en tilfredsstillende måte, er det nødvendig å videreføre reglene om arvingenes ansvar for arvelaterens forpliktelser.

Departementet har samtidig forståelse for synspunktet om at det kan fremstå som urimelig at en arving kan bli holdt ansvarlig for gjeld som overstiger det vedkommende har mottatt som arv. Dette kan riktignok unngås ved at det utstedes proklama, og i praksis forekommer det ikke ofte at bo i underbalanse blir overtatt til privat skifte. Men for arvinger som kommer i en situasjon der det viser seg at den gjelden de har påtatt seg ansvaret for, er større enn verdiene i boet, vil reglene om fullt gjeldsansvar uansett kunne ramme hardt. Under høringen har det kommet innspill om at arvingene i et dødsbo i underbalanse bør kunne fri seg fra gjeldsansvaret ved å begjære offentlig skifte, eventuelt ved å begjære oppbud i boet slik at det kan behandles etter reglene i konkursloven og dekningsloven. Departementet er enig i at det kan være grunn til å vurdere en slik regel, men dette må i så fall utredes nærmere.»

På denne bakgrunn ble lagdommer Jan Eivind Norheim i april 2019 gitt i oppdrag å utrede nærmere en regel som gir arvinger eller gjenlevende ektefelle eller samboer mulighet til å fri seg fra ansvaret for arvelaterens forpliktelser ved privat skifte og uskifte gjennom å begjære offentlig skifte eller oppbud. Utredningsoppdraget ble blant annet beskrevet slik:

«Utrederen skal vurdere om det bør gis regler i den nye arveloven som åpner for at en arving i særlige tilfeller kan bli fri fra ansvaret for den avdødes forpliktelser som arvingen har påtatt seg i forbindelse med overtakelse av boet til privat skifte etter lovforslaget § 116. En slik adgang kan være aktuelt der det viser seg at arvelaterens forpliktelser er større enn eiendelene i boet.»

Oppdraget gikk også ut på å vurdere om en eventuell adgang til å bli fri fra gjeldsansvaret etter § 116 bør gjelde tilsvarende for gjeldsansvaret ved uskifte for ektefeller og samboere etter §§ 20 og 35.

I enpersonsutredningen konkluderer utrederen med at det ikke bør innføres slike regler. Utredningen følger vedlagt og sendes på høring sammen med dette høringsnotatet.

Det kan for ordens skyld pekes på at utrederen på s. 15–16 drøfter om arvingen allerede i dag kan fri seg fra ansvaret for arvelaterens forpliktelser gjennom å gi avkall på allerede falt arv. Dette er etter departementets syn neppe en løsning som bør anbefales. Om et avkall på arven vil ha en slik betydning for gjeldsansvaret, er etter departementets vurdering også usikkert.

3 Mulige tiltak for å sikre et best mulig beslutningsgrunnlag før valg av skifteform

3.1 Innledning

At en eller flere arvinger overtar ansvaret for arvelaterens forpliktelser samtidig som at arvingene overtar arvelaterens eiendeler og rettigheter, har lenge kjennetegnet det private skiftet i Norge. Dette er en regulering som er velprøvd, som gir et godt grunnlag for å opprettholde enkle regler for gjennomføring av et privat skifte, og som nylig er vurdert og bekreftet videreført i forbindelse med vedtakelsen av den nye arveloven. Departementet ser det derfor ikke som aktuelt å foreslå endringer i denne hovedregelen.

De aller fleste dødsboene er solvente og har større verdier enn forpliktelser. Man bør også søke å unngå at ikke alle arvinger påføres økte administrative oppgaver alene av den grunn at det er behov for ekstra årvåkenhet i enkelte bo. En sjelden gang kan det dessuten være slik at en arving kan ønske å overta et bo til privat skifte selv om det er i underbalanse. Arvingen kan for eksempel mene at verdiene i boet på sikt vil bli positive og er villig til å satse på det. Et annet eksempel kan være arvingen som ønsker å overta et bo som i hovedsak består av en familiehytte ved sjøen, til tross for at den er pantsatt for noe mer enn verdien. Det sentrale er imidlertid at en slik beslutning må være truffet på bakgrunn av en korrekt kunnskap om arvelaterens stilling og den risikoen som vil følge av å overta boet til privat skifte.

Gjeldsgraden i de norske husholdningene har økt de senere årene. Det kan derfor ikke utelukkes at enkelte arvelatere etterlater seg mer gjeld enn eiendeler. Ikke minst kan det være en risiko for dette når dødsfallet skjer relativt tidlig i livet. I lys av utrederens anbefaling som er omtalt i punkt 2, ser departementet som nevnt grunn til å vurdere enkelte forebyggende tiltak som kan bidra til et best mulig beslutningsgrunnlag før arvingene velger skifteform.

3.2 En styrket rett til innsyn for ektefeller og samboere i perioden frem til skifteform er valgt

Innledning

Det bør som nevnt være et siktemål at beslutningen om å overta boet til privat skifte eller i uskifte tas på rett grunnlag, og at arvingene og den gjenlevende ektefellen eller samboeren har mest mulig korrekt informasjon om arvelaterens

økonomiske stilling. Selv om de fleste ektefeller og samboere holder hverandre informert om sine økonomiske forhold, viser erfaringen at dette ikke alltid er tilfellet. Den avdøde ektefellen eller samboeren kan ha tatt opp gjeld som samlivspartneren ikke kjenner til. Videre vil det være noen par som ikke praktiserer så stor grad av åpenhet om økonomiske forhold. Man kan med andre ord ikke forutsette at enhver ektefelle eller samboer har et oppdatert bilde av partnerens eiendeler og gjeld.

Gjeldende rett

Det følger av arveloven § 92 første ledd første punktum at retten kan beslutte å gi arvinger, herunder ektefelle eller samboer, fullmakt til innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold. En formuesfullmakt vil gi rett til innsyn i saldoen på arvelaterens bankkonti samt visse transaksjonsdata, jf. første ledd tredje punktum.

En arving og gjenlevende ektefelle eller samboer vil også kunne få utlevert opplysninger om skatt. Det følger av skatteforvaltningsloven § 3-10 at taushetsplikten etter § 3-1 ikke er til hinder for at opplysninger gis til den avdødes ektefelle, samboer og arving når vedkommende kan vise til et saklig behov for innsyn, og til den som har fullmakt som nevnt i arveloven § 92 første eller annet ledd.

Videre følger det av § 10 første ledd i forskrift 9. november 2020 nr. 2327 til arveloven at en skifteattest etter arveloven § 118 gir rett til innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold, herunder opplysninger om fastsetting av skatt.

Etter ekteskapsloven § 39 har ektefeller plikt til å gi hverandre opplysninger underveis i ekteskapet. Det er i teorien (Holmøy/Lødrup/Asland: Ekteskapsloven og enkelte andre lover med kommentarer bind 1 (2013) side 256) antatt at en ektefelle kan påberope seg innsynsretten etter § 39 også etter den andres død, men dette følger ikke direkte av ordlyden. Det følger av bestemmelsen at en ektefelle kan kreve at skattemyndighetene gir opplysninger om eller kopi av den felles eller ektefellens skattemelding og fastsetting av formues- og inntektsskatt. Videre kan ektefellen kreve «opplysninger av selskaper, foretak eller andre institusjoner som driver finansieringsvirksomhet eller forsikringsvirksomhet, og av andre som har midler til forvaltning».

Forslag

Fristen for å overta et dødsbo i uskifte eller til privat skifte er 60 dager. Ektefeller og samboere er den gruppen som oftest vil overta et dødsbo i uskifte eller til privat skifte. Dette kan også være den gruppen som er sterkest berørt av dødsfallet. I ukene etter dødsfallet må den gjenlevende ektefellen eller samboer forholde seg til tapet av sin livsledsager, ofte omorganisere sin egen økonomi, kanskje endre bosted og som oftest sørge for begravelse og ta stilling til en rekke andre praktiske og økonomiske spørsmål som følge av dødsfallet. I denne livsfasen er det derfor et klart behov for mest mulig brukervennlige regler.

Departementet foreslår på denne bakgrunn en ny bestemmelse i arveloven § 92 (nytt første ledd) og en endring av skatteforvaltningsloven § 3-10, som gir gjenlevende ektefeller og samboere rett til innsyn i arvelaterens økonomiske stilling uten at det må fremsettes krav om opprettelse av en formuesfullmakt overfor retten. Opplysningene etter bestemmelsene kan etter forslaget kreves i de 60 dagene fra dødsfallet og frem til skifteform må være valgt. Etter at skifteform

er valgt, vil innsynsretten tilkomme den eller de som har fått skifteattest utstedt til seg, jf. arveloven § 118 og forskrift til arveloven § 10 første ledd.

Ektefellens eller samboerens rett til innsyn vil etter forslaget følge direkte av loven. Dette innebærer en forenkling ikke bare for ektefellen eller samboeren, men også for tingrettene, som i disse tilfellene ikke trenger å utstede formuesfullmakt, og for skattemyndighetene, som ikke trenger å vurdere om det foreligger saklig grunn til å gi innsyn.

Ordlyden i forslaget til nytt første ledd i § 92 i arveloven er i det vesentlige sammenfallende med ekteskapsloven § 39 annet og tredje punktum og skal forstås på samme måte.

Det følger av forslaget til nytt første ledd bokstav a at ektefellen eller samboeren kan kreve opplysninger fra skattemyndighetene «om arvelaterens skattemelding og fastsettingen av hans eller hennes formues- og inntektsskatt». Innsynsretten bør etter departementets syn gå så langt det er nødvendig for at den lengstlevende ektefellen eller samboeren får et korrekt bilde av de skattemessige forpliktelsene som påhviler eller kan komme til å påhvile dødsboet. Se også forslaget til endringer i skatteforvaltningsloven § 3-10 om unntak fra taushetsplikten etter skatteforvaltningsloven.

Videre følger det av bokstav b i forslaget til nytt første ledd at ektefellen eller samboeren kan kreve «opplysninger fra selskaper, foretak eller andre institusjoner som driver finansieringsvirksomhet eller forsikringsvirksomhet, og fra andre som har midler til forvaltning eller inndriving». Når det gjelder omfanget av innsynsretten, skal ektefellen eller samboeren også etter dette alternativet ha rett til innsyn i de opplysningene som er nødvendige for å få et korrekt bilde av ektefellens eller samboerens økonomiske stilling. Det innebærer at det normalt ikke vil være nødvendig å gi innsyn i detaljerte kontoutskrifter mv., men at det må gis innsyn i saldo. Om ektefellen eller samboeren ønsker mer detaljert informasjon også bakover i tid, kan det på vanlig måte fremsettes krav om formuesfullmakt etter annet ledd.

Første ledd bokstav b gir rett til opplysninger også fra den som «har [...] midler til inndriving». Dette omfatter opplysninger som namsmannen, inkassoforetak og andre som inndriver fordringer, har om sider ved arvelaterens formuesstilling. Departementet legger særlig vekt på at ektefellen eller samboeren vil ha relativt kort tid på seg til å skaffe en samlet oversikt over arvelaterens økonomiske stilling.

Den foreslåtte opplysningsplikten skal på samme måte som etter ekteskapsloven § 39 slå igjennom overfor lovbestemt taushetsplikt.

Lovforslaget vil som nevnt gi den gjenlevende ektefellen eller samboeren tilgang til opplysninger om arvelaterens skattemelding og fastsatte skatt. Dette vil i de fleste tilfeller gi en rimelig oversikt over arvelaterens formuesforhold.

Opplysningene fra skattemyndighetene kan imidlertid beskrive formuesforhold som ligger opp til 18 måneder tilbake i tid. Den supplerende retten til innsyn etter bokstav b vil på den annen side kunne gi en oppdatert oversikt over arvelaterens formues- og gjeldsforhold frem til dødsfallstidspunktet.

Det er ikke opplagt at de foreslåtte reglene bør gjelde for alle samboere. Det er bare samboere med felles barn som vil ha rett etter loven til å overta (deler av) boet i uskifte. Og det vil ikke nødvendigvis være aktuelt for en gjenlevende

samboer å overta arvelaterens bo som ledd i et privat skifte. I lys av dette kan det hevdes at innsynsretten bør begrenses til samboere som rent faktisk har rett til å overta boet i uskifte eller til privat skifte. Det vil imidlertid innebære en økt arbeidsbyrde for de institusjonene mv. som skal gi innsyn manuelt, om de må ta stilling til samboerens arverettslige posisjon før det gis innsyn. I tillegg vil nok flertallet av samboere være kjent med hverandres økonomiske forhold fra før, slik at hensynene mot en slik enkel innsynsregel i en begrenset tid etter dødsfallet kanskje ikke er så tungtveiende. Departementet foreslår at retten til innsyn skal gjelde for den som var ektefelle eller samboer ved dødsfallstidspunktet, og uten at det er behov for å undersøke ytterligere arverettslige eller relasjonelle forhold. Det kan imidlertid være aktuelt å foreslå en begrensning i hvem som har rett til innsyn, der dette kan skje uten merarbeid for finansforetak mv. hvis en eventuell digitalisert løsning kan ivareta innsynsprosessene.

Departementet har også vurdert om ektefellers og samboeres innsynsrett bør begrenses slik at reglene ikke omfatter ektefeller og samboere som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi. Det er mulig å argumentere for en slik begrensning i innsynsretten, men departementet legger til grunn at det vil være sjelden at ektefeller og til dels samboere vil ha en så begrenset arverett, samtidig som at et slikt vilkår ville pålegge relevante aktører et ikke ubetydelig arbeid for å avklare ektefellens eller samboerens arverettigheter. Ulempene ved en slik begrensning antas derfor å være større enn fordelene. I lovforslaget er det på denne bakgrunn ikke tatt inn en slik avgrensning av bestemmelsens virkeområde.

I forlengelsen av forslaget om en ny regel om innsynsrett i arveloven § 92 første ledd foreslås det at bestemmelsen om innsynsrett for arvinger med skifteattest som i dag følger av § 10 første ledd i forskrift 9. november 2020 nr. 2327 til arveloven, tas inn i arveloven, jf. forslaget til et nytt syvende ledd i § 118. Det vil gi en mer oversiktlig regulering om samtlige bestemmelser om innsynsrett i økonomiske forhold følger av loven, og ikke er regulert dels i loven og dels i forskrift.

3.3 Frarådingsplikt ved privat skifte

Innledning

Et mulig tiltak kan være å innføre en form for frarådingsplikt på skifteområdet for å forhindre at arvinger påtar seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser uten at de har tilstrekkelig kunnskap om eller forståelse av konsekvensene av disposisjonen. Det kan i den forbindelse vises til frarådingsplikten for kredittgivere etter finansavtaleloven § 47. En frarådingsplikt i forbindelse med dødsboskifter kan for det første tenkes i tilfeller der arvingen eller arvingene er klar over at boet har underdekning, men likevel ønsker å overta ansvaret for boet. For det andre kan man kanskje tenke seg en frarådingsplikt der arvingene ikke har gjort seg kjent med arvelaterens økonomiske stilling før de velger skifteform.

Forslag

Departementet foreslår under noe tvil en bestemmelse om frarådingsplikt i forbindelse med erklæring om privat skifte, jf. forslag til nytt femte ledd i § 116. Det foreslås i første punktum at dersom retten har opplysninger om at en arving som vil påta seg ansvaret for boets forpliktelser, ikke har gjort seg kjent med forholdet mellom boets eiendeler og forpliktelser, skal arvingen underrettes om at han eller hun alvorlig bør overveie å skaffe seg slik kunnskap eller avstå fra å påta

seg ansvaret for forpliktelsene. Det samme gjelder etter annet punktum dersom retten er kjent med forhold som tilsier at eiendelene i boet ikke er tilstrekkelige til å oppfylle alle forpliktelsene etter arvelateren. I § 116 nytt femte ledd tredje punktum foreslås det at departementet kan gi nærmere regler om gjennomføring av frarådingen i forskrift.

Hvis det innføres en slik regel om fraråding, er det mest nærliggende at oppgaven legges til tingrettene i og med at skifteoppgavene ellers er lagt til tingrettene. En utfordring vil imidlertid være at retten sjelden har tilstrekkelig oversikt over arvelaterens formuesforhold eller fullt ut har kjennskap til hva arvingene vet om eller hvordan de vurderer arvelaterens økonomiske stilling. Om tingrettene skulle pålegges å skaffe seg slik kunnskap i alle bo, ville det utgjøre et klart merarbeid for domstolene.

En mulig løsning kan være at det inntas egne punkter i erklæringen om privat skifte der arvingene dels kan bes om å erklære om de har gjort seg kjent med omfanget av arvelaterens eiendeler og gjeld, og om boets eiendeler overstiger gjelden. Det vil i forbindelse med erklæringen om privat skifte kunne stilles konkrete og fortrinnsvis enkle spørsmål om hvorvidt arvingen er kjent med arvelaterens skattemelding, arvelaterens pantsikrede gjeld og omfanget av utestående krav som har fremkommet ved et eventuelt proklama. Dersom de arvingene som ønsker å overta boet til privat skifte, ikke kan bekrefte at de har slik kunnskap, bør de frarådes å overta boet til privat skifte og eventuelt gis mulighet til å trekke begjæringen eller foreta nærmere undersøkelser innenfor en kort tilleggsfrist. Det er tenkelig at slike spørsmål og en mulig fraråding kan følge av et fremtidig digitalt skjema eller av en mer omfattende digital løsning for dødsboskifte.

En slik regel om fraråding kan også innføres for ektefelleuskifte, jf. arveloven § 20, og samboeruskifte, jf. arveloven § 35. Det vises til forslaget til et nytt sjette ledd i § 96.

3.4 Obligatorisk utstedelse av preklusivt proklama før valg av skifteform

En arving kan etter arveloven § 93 kreve at det utstedes preklusivt proklama i perioden fra dødsfallet og frem til arvingene har valgt om boet skal skiftes privat eller offentlig. Åpnes det offentlig skifte, skal det utstedes proklama, hvis dette ikke allerede er gjort, jf. arveloven § 142. Overtas boet til privat skifte, kan det utstedes proklama, jf. § 121. På bakgrunn av den risikoen som blant annet følger av den økte gjeldsgraden i norske husholdninger, og det forholdet at det ikke er noen mulighet til å ombestemme seg når man først har påtatt seg gjeldsansvaret i forbindelse med et privat skifte, kan det reises spørsmål om det kan være grunn til å innføre en regel om obligatorisk utstedelse av preklusivt proklama i alle bo i perioden før arvingene har valgt skifteform.

Utstedelse av proklama går ut på at kreditorene oppfordres til å melde sine krav innen en frist på seks uker. Hovedregelen er at krav som ikke meldes innen fristen, faller bort. Proklama kunngjøres i Norsk lysingsblad og ved to innrykk i en avis som er lest på stedet. Proklamaet gjelder ikke pantekrav eller skatte- og avgiftskrav og har begrenset virkning for utenlandske krav. De nevnte reglene følger av arveloven §§ 100 til 102.

En arving som ønsker at retten skal utstede proklama i perioden før skifteform er valgt, må i dag be om dette skriftlig og betale et gebyr som utgjør i overkant av 2 600 kroner (2,2 ganger rettsgebyret, jf. rettsgebyrloven § 20).

En utfordring ved dagens ordning er at beslutningen om å utstede proklama må treffes nokså kort tid etter dødsfallet for at fristene for proklamaet skal kunne løpe ut før man må velge skifteform, jf. i den forbindelse § 117 første ledd. Selv om man må kunne legge til grunn at tingrettene gir god veiledning, er det grunn til å anta at en del arvinger ikke vil rekke å ta stilling til behovet for å utstede proklama før skifteform må velges.

Erfaringen tilsier også at det i liten grad utstedes proklama i perioden før skifteform velges. Et preklusivt proklama vil gi oversikt over arvelaterens gjeld til de fleste norske fordringshavere og vil gi arvingene et godt og i noen tilfeller nødvendig grunnlag for beslutningen om skifteform. Man kunne i lys av dette tenke seg en regel om at retten skal kunngjøre proklama i alle bo så snart retten har fått melding om dødsfallet. Dette ville legge til rette for en fast og ensartet ordning for proklama som ville gjelde for alle bo. For de etterlatte ville det kunne oppleves som en fordel at proklamaet utstedes omgående, og uten at de trenger å ta stilling til behovet.

Spørsmålet om man bør gjøre det obligatorisk å utstede proklama, ble vurdert i forbindelse med forberedelsen av den nye arveloven. Skiftelovutvalget argumenterte i sin utredning for at proklama burde være obligatorisk ved offentlig skifte, og pekte samtidig på at dette kunne stille seg annerledes ved et privat skifte (NOU 2007: 16 side 90):

«Utvalget foreslår i stedet at proklama skal være obligatorisk ved ethvert offentlig skifte. Det vil her være et hensyn av betydelig vekt at skiftet skal gjennomføres på en fullstendig og korrekt måte, og at det skal være minst mulig risiko etter skiftets avslutning for at det fremkommer nye forhold som medfører endringer i skiftet. Ved et privat skifte kan forholdene ligge annerledes til, og det trenger ikke her være like betenkelig om det dukker opp ukjente fordringer etter at skiftet er avsluttet. Arvingene kan for eksempel ha et ønske og en forventning om å dekke avdødes forpliktelser etter hvert som man blir kjent med dem. Utvalget foreslår her å videreføre hovedregelen fra gjeldende lov, nemlig at proklama skal utstedes hvis noen av loddeierne krever det. Som påpekt i kapittel 9, anser utvalget at det ville være urimelig byrdefullt å oppstille krav om utstedelse av proklama ved privat skifte.»

Departementet foreslo som Skiftelovutvalget å videreføre hovedtrekkene i skiftelovens regler om proklama, og det ble i proposisjonen ikke foreslått å innføre en ordning med obligatorisk utstedelse av proklama før arvingene har tatt stilling til om boet skal skiftes offentlig eller privat. Departementet uttrykte bekymring for at et slikt krav ikke ville være «forenlig med ønsket om en hensiktsmessig fremdrift i skiftet», se Prop. 107 L (2017-2018) side 218.

Departementet ser fortsatt en del betenkeligheter med en regel om obligatorisk utstedelse av proklama og har ikke utformet noe lovforslag om dette. I tillegg til det nevnte hensynet til fremdrift i skifteoppgjørene vil en slik ordning innebære at et stort antall dødsbo påføres unødige tilleggskostnader. Det vises her til at det bare er et lite mindretall av de boene som skiftes privat, som er i underbalanse, og i de fleste tilfeller har nok arvingene tilstrekkelig oversikt over arvelaterens økonomiske stilling. I tillegg arbeides det i DSOP-samarbeidet (Digital Samhandling Offentlig Privat) med en digital løsning med sikte på å lette og

effektivisere arvingenes arbeid med å få oversikt over arvelaterens gjeldsforpliktelser og med gjennomføringen av skiftet. Departementet viser også til at en slik regel vil innebære en økt belastning for kreditorene, som må sørge for å melde sine krav i et langt større antall bo enn i dag, og som dermed også får en høyere risiko for at krav går tapt. Departementet ser dessuten noen praktiske utfordringer ved en regel om at tingretten skal utstede proklama i en fase der det ikke er noen som kan gjøres ansvarlig for å dekke kostnadene. Departementet tar likevel gjerne imot synspunkter fra høringsinstansene om dette spørsmålet.

4 Unntak fra plikten til å overta ansvaret for arvelaterens forpliktelser ved privat skifte

4.1 Unntak for arving med oppnevnt verge eller fremtidsfullmektig

Arveloven § 116 tredje ledd gjør unntak fra hovedregelen i første ledd om at minst én av arvingene må påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser hvis boet skal skiftes privat. Det følger av tredje ledd at dersom ingen av arvingene er myndige, kan boet skiftes privat uten at noen påtar seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser. Arvingene er da ansvarlige for arvelaterens forpliktelser bare inntil verdien av sin arv. Dette ansvaret vil følge direkte av loven, slik at det ikke er nødvendig at arvingene uttrykkelig erklærer at de påtar seg det begrensede gjeldsansvaret, se Prop. 107 L (2017-2018) side 331. Begrunnelsen for bestemmelsen er at uten et slikt unntak ville boet i disse tilfellene ikke kunne skiftes privat siden det ikke er noen av arvingene som kan påta seg gjeldsansvaret, se side 331 i proposisjonen.

Det kan reises spørsmål om det kan være grunn til å utvide denne unntaksregelen slik at den også omfatter arvinger med oppnevnt verge, for eksempel i et tilfelle der den gjenlevende ektefellen har verge og er eneste arving. Hvis arvingen rent faktisk ikke er i stand til å påta seg gjeldsansvaret etter § 116 første ledd (og kanskje heller ikke bør det), kan konsekvensen være at det må åpnes offentlig skifte selv om forholdene ellers ligger godt til rette for et privat skifte.

Privat skifte med bistand fra verge antas å være særlig egnet for oversiktlige og antatt solvente bo der det er et lavt konfliktnivå. Det må kunne antas at bruk av en egnet verge i de fleste tilfeller vil sikre at boet gjøres opp på en redelig og kostnadseffektiv måte i tråd med arvingens ønsker og vilje. Å åpne offentlig skifte kan i disse tilfellene fremstå som unødvendig ressurskrevende både for det offentlige og for arvingene.

I lovforslaget er det på denne bakgrunn inntatt en ny bestemmelse i § 116 tredje ledd om at unntaksregelen i første og annet punktum gjelder tilsvarende dersom det bare er én arving og denne arvingen har oppnevnt verge med et mandat som omfatter slike disposisjoner som inngår i gjennomføringen av et privat skifte. Departementet foreslår at bestemmelsen begrenses til tilfeller der det bare er én arving. Er det flere arvinger, bør hovedregelen om full gjeldsovertakelse i første ledd gjelde på vanlig måte. Noe annet vil kunne innebære en uthuling av dette prinsippet.

Det foreslås et unntak også for enearvinger som har opprettet fremtidsfullmakt. Det er en forutsetning at fremtidsfullmakten er i kraft på tidspunktet for arvelaterens død. Er den ikke det, slår ikke begrunnelsen for unntaksregelen til.

Videre er det også for fremtidsfullmakter et vilkår at fullmakten omfatter slike disposisjoner som hører til et privat skifte. Dersom fullmakten ikke omfatter slike disposisjoner, noe som vil bero på en tolkning av fullmakten, vil fullmektigen heller ikke kunne ha noen avgjørende rolle i gjennomføringen av det private skiftet.

I motsetning til det som vil være tilfellet for en fremtidsfullmakt som er trådt i kraft, vil det for vergetilfellene være mulig å utvide vergens mandat etter dødsfallet dersom mandatet i utgangspunktet ikke er tilstrekkelig til at vergen kan gjennomføre skiftet. Departementet antar at det kan være praktisk med en slik mulighet for at vergemålsmyndigheten utvider mandatet etter dødsfallet med det formålet at man kan unngå offentlig skifte, dersom vilkårene etter vergemålsloven ellers er til stede. Ut fra samme begrunnelse er det i lovforslaget heller ikke inntatt noe krav om at det må være oppnevnt verge på tidspunktet for dødsfallet. Det vil dermed være mulig å oppnevne en verge for arvingen etter arvelaterens død med sikte på at skiftet skal kunne gjennomføres privat. En innvending som kan reises mot en slik mulighet til å oppnevne verge eller utvide vergens mandat etter dødsfallet, er at det vil ligge utenfor begrunnelsen for bestemmelsen dersom dette gjøres i den hensikt å oppnå en begrensning av gjeldsansvaret for et bo i underbalanse. Dette kan muligens sette Vergemålsmyndigheten i en noe vanskelig posisjon når den skal vurdere om det skal oppnevnes verge eller mandatet skal endres. Departementet tar gjerne imot synspunkter fra høringsinstansene om denne problemstillingen.

4.2 Unntak for testamentsarving som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi

Arveloven har flere unntaksregler for arvinger som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, se for eksempel §§ 120, 127 og 138. Disse unntaksreglene erstatter skillet mellom loddeier og legatar etter skifteloven 1930 og er begrunnet med at arvinger som etter testament bare skal motta en gjenstand eller et pengebeløp av mindre verdi, ikke har de samme interessene og derfor heller ikke bør ha de samme rettighetene og forpliktelsene i skifteoppgjøret som for eksempel slektsarvingene, se Prop. 107 L (2017-2018) side 38.

Det kan reises spørsmål om også arveloven § 116 første ledd første punktum om overtakelse av ansvaret for arvelaterens forpliktelser bør ha et unntak for testamentsarvinger som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi. Slike arvinger vil ha en særlig risiko for å påta seg ansvar for større forpliktelser enn det vedkommende ligger an til å motta som arv. Muligheten til å påta seg et ubegrenset ansvar for den avdødes forpliktelser mot en forventning om en beskjedne arv, kan med andre ord innebære en felle for disse arvingene.

Det kan på den annen side argumenteres for at det bør være opp til testamentsarvingen selv å bestemme om han eller hun vil påta seg gjeldsansvaret slik at boet kan skiftes privat. Arvingen kan ha gode og fornuftige grunner for å påta seg dette ansvaret selv om vedkommendes arv ikke utgjør så store verdier. Det kan for eksempel dreie seg om et familiemedlem som ønsker å bidra til at boet kan skiftes privat når det ikke er aktuelt for øvrige arvinger å påta seg ansvaret for gjelden i boet. Departementet utelukker heller ikke at det i noen bo kan ligge slik an at alle arvingene er testamentsarvinger «som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi». (I Prop. 107 L (2017-2018) side 320 er det lagt til

grunn at testamentsarv som utgjør mindre enn 1 G, normalt bør anses for å være av mindre verdi.)

Regelen om hvem som kan påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser, har en sammenheng med reglene om skifteattest. Det følger av § 118 annet ledd første punktum at skifteattest utstedes til den eller de av arvingene som har påtatt seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser etter § 116 første ledd. Har man først påtatt seg et ubegrenset ansvar for arvelaterens forpliktelser, synes det naturlig at man får en slik rolle i skifteoppgjøret som skifteattesten innebærer. Men når det etter § 116 første ledd åpnes for at testamentsarvinger som skal arve mer beskjedne verdier, påtar seg gjeldsansvar, betyr det at også arvinger som kanskje har et mer perifert forhold til arvelateren, kan få utstedt skifteattest og dermed en rolle i gjennomføringen av skiftet. Hvor heldig eller uheldig dette er, vil bero på relasjonen mellom testamentsarvingen og de øvrige arvingene og bakgrunnen for at vedkommende har ønsket å involvere seg i arveoppgjøret.

I lovforslaget er det som et nytt fjerde ledd i § 116 inntatt en regel om at arvinger som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, ikke kan påta seg gjeldsansvar etter § 116 første ledd. Siden disse arvingene skal regnes som arvinger i relasjon til noen av bestemmelsene i § 116, men ikke til andre, jf. merknaden til bestemmelsen, blir reguleringen noe komplisert. Departementet er noe i tvil om det bør gis en slik unntaksregel, og ber om høringsinstansenes syn på forslaget.

5 Lemping av arvingens ansvar for arvelaterens forpliktelser

Selv om arveloven har flere regler som har som siktemål å gi arvingene et godt beslutningsgrunnlag før de bestemmer seg for om de vil overta boet til privat skifte, vil det i noen tilfeller være slik at en arving påtar seg et gjeldsansvar som er mer omfattende enn det vedkommende hadde forventet, og som overstiger verdiene i boet. Dette er en følge av lovens system, og man kan neppe se for seg en generell angrerett for arvinger som har påtatt seg gjeldsansvar i forbindelse med privat skifte, se i den sammenheng også punkt 2. Overtakelse av arvelaterens forpliktelser er en forutsetning for også å kunne få overta arvelaterens eiendeler. Den klare hovedregelen må derfor være at man er bundet av en erklæring om gjeldsovertakelse. Sammenhengen mellom gjeldsovertakelsen og overtakelsen av arvelaterens eiendeler er nærmere omtalt i Prop. 107 L (2017-2018) side 200-201.

Har arvingen ikke gjort nærmere undersøkelser for å skaffe seg oversikt over gjelden og eiendelene i boet, og det heller ikke er utstedt proklama (se punkt 3.4), kan det anføres at vedkommende selv må ta konsekvensene av dette valget. Departementet reiser likevel spørsmål om det for ekstraordinære tilfeller bør kunne åpnes for en lemping av gjeldsansvaret overfor enkelte kreditorer. Viser det seg at arvelateren mot all formodning etterlater seg svært omfattende gjeldsforpliktelser, og eiendelene i boet ikke er i nærheten av å kunne dekke disse forpliktelsene, kan dette ramme arvingen som har påtatt seg ansvaret, meget hardt. Selv om arvingen muligens kan klandres for ikke å ha skaffet seg tilstrekkelig oversikt over gjelden i boet før vedkommende påtok seg ansvaret for den, kan det fremstå som nokså urimelig at han eller hun må dekke forpliktelser som er langt høyere enn det som mottas i arv. Når det gjelder kreditor, kan det anføres at en lemping av ansvaret kanskje ikke gir et så galt resultat når man tar i betraktning at kreditoren heller ikke kunne ha regnet med å få dekket kravet fullt ut hvis

arvelateren fortsatt hadde vært i live. For kreditor kan dødsfallet og det forholdet at det er en annen debitor kravet kan rettes mot, derfor hevdes å gi en tilfeldig fordel.

Som nytt sjette ledd i § 116 har departementet inntatt et forslag til en regel som gir mulighet til å lempe gjeldsansvaret. Bestemmelsen er utformet etter mønster av skadeserstatningsloven § 5-2. Hvis det skal gis en slik regel, legger departementet til grunn at den skal fungere som en sikkerhetsventil for de helt ekstraordinære tilfellene der arvingen som har påtatt seg ansvaret, kommer særlig uheldig ut. Bestemmelsen tar først og fremst sikte på tilfeller der det etter dødsfallet dukker opp et krav som langt overstiger det arvingen hadde grunn til å forvente, og som ikke står i forhold til de verdiene som er overtatt som arv. Hvis dette kravet innebærer en urimelig belastning for arvingen ut fra hans eller hennes økonomiske bæreevne, vil kravet kunne lempes i medhold av den foreslåtte bestemmelsen.

Lovforslaget forutsetter at arvingen må reise søksmål etter tvistelovens alminnelige regler med påstand om at kravet skal lempes. Dette vil med andre ord være en tvist mellom kreditoren og arvingen som ikke har noe å gjøre med skifteoppgjøret for øvrig. Det foreslås at søksmålet må reises innen ett år etter at arvingen ble kjent med kravet.

Lempingen kan skje overfor enkeltstående kreditorer med svært høye krav. Bestemmelsen er ikke ment å legge opp til en form for generaloppgjør med sikte på å finne frem til hva som samlet sett ville ha gitt kreditorene en riktig dividende. I sin vurdering må retten likevel kunne ta hensyn til om det er andre kreditorer med tilsvarende krav som på side har fått full dekning.

Hvor mye kravet skal lempes, vil bero på en konkret rimelighetsvurdering. I lovforslaget er det inntatt en begrensning som innebærer at kreditoren ikke kan få dårligere dekning enn det vedkommende ville kunne ha regnet med å få hvis arvelateren fortsatt hadde vært i live. Det innebærer at arvingen i hvert fall vil måtte sitte igjen med et ansvar for de samlede forpliktelsene som overstiger verdiene i boet. En så betydelig reduksjon av kravet trenger imidlertid ikke å være utfallet av rimelighetsvurderingen. Tvert imot bør utfallet antakelig heller være at den gjenstående delen av kreditors opprinnelige krav ligger godt over dette minstenivået.

Bestemmelsen vil kunne anvendes også der det er flere arvinger som har påtatt seg gjeldsansvar, men vilkårene for lemping må da vurderes i relasjon til hver enkelt av dem. Bestemmelsen er heller ikke til hinder for at lempingskrav gjøres gjeldende overfor flere kreditorer, men som nevnt tar den primært sikte på enkeltkreditorer med ekstraordinært høye krav.

En innvending mot en lempingsregel som skissert foran er at den overlater en stor grad av skjønn til domstolene og innebærer krevende vurderinger.

Departementet ber om høringsinstansenes syn på om det bør foreslås en lempingsregel i tråd med beskrivelsen foran.

I § 96 nytt sjette ledd er det inntatt en henvisning til den foreslåtte lempingsregelen slik at den vil gjelde tilsvarende for ektefelle eller samboer som har overtatt gjeldsansvar i forbindelse med uskifte.

6 Representasjon ved fremtidsfullmektig under et offentlig skifte

Arveloven § 139 har regler om representasjon i forbindelse med offentlig skifte.

Det følger av § 139 annet ledd første punktum at dersom en arving er fratatt rettslig handleevne, og fratakelsen omfatter slike disposisjoner som er nødvendige for å ivareta en arvings rettigheter og plikter under et skifte, skal personen representeres av sin verge under det offentlige skiftet. Om arvingen ikke har verge, men som følge av sin «psykiske helsetilstand ikke er i stand til å ivareta sine egne interesser under skiftet», skal retten eller bostyreren sørge for at det oppnevnes verge, jf. § 139 annet ledd annet og tredje punktum. Bestemmelsene svarer til tvisteloven § 2-2 fjerde ledd og § 2-3 annet ledd. Det vil være opp til retten eller bostyreren å vurdere om personen er i en slik tilstand at det er behov for bistand fra en verge.

I tilfeller der det blir oppnevnt verge etter § 139 annet ledd tredje punktum, er ikke oppnevningen avhengig av personens samtykke. Oppnevningen kan ses som en form for pliktig støttetiltak begrunnet i den særegne risikoen for rettighetstap som et arveoppgjør kan innebære. Vergen skal uansett opptre til støtte for personen i tråd med personens ønsker og vilje, jf. vergemålsloven §§ 31 og 33. Et vesentlig formål med vergeoppdraget vil være å sikre personens rettigheter i arveoppgjøret. Vergeoppdraget opphører når skiftet er avsluttet.

Departementet foreslår et unntak fra plikten til å oppnevne verge etter § 139 annet ledd tredje punktum i tilfeller der arvingen har en fremtidsfullmektig til å representere seg i forbindelse med skiftet. Stadig flere velger i dag å opprette fremtidsfullmakt. Om en person som har utpekt en fremtidsfullmektig, kommer i en situasjon der vedkommende trenger bistand i forbindelse med et skifteoppgjør, vil det i utgangspunktet være naturlig at fullmektigen ivaretar personens interesser i forbindelse med skiftet. En slik regel vil også være i godt samsvar med ønsket om å søke å verne personers selvbestemmelsesrett i alle livsfaser.

Unntaksregelen vil bare være aktuell der fullmakten dekker det å bistå i forbindelse med et arveoppgjør. Hvis den ikke gjør det, kan en mulig løsning være at fremtidsfullmektigen oppnevnes som verge for arvingen.

7 Økonomiske og administrative konsekvenser

De foreslåtte lovendringene antas samlet sett ikke å ha økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning. Forslagene har til formål å redusere risikoen for private parter ved privat skifte, samtidig som at kreditorene opprettholder et godt vern.

Forslaget om en mulig frarådingsplikt (se punkt 3.3.) vil kunne innebære noe merarbeid for domstolene, men reglene er søkt utformet på en måte som vil gi et begrenset merarbeid.

Forslagene innebærer enkelte administrative lettelser for domstolene som følge av at ektefeller og samboere gis rett til innsyn i arvelaterens forpliktelser uten at det må utstedes formuesfullmakt (jf. punkt 3.2), og en begrensning i plikten til å sørge for vergeoppnevning der arvingen allerede har fremtidsfullmektig (punkt 6).

Samlet sett er det departementets vurdering at lovforslaget samlet sett ligger innenfor eksisterende ressursbruk.

8 Merknader til de enkelte paragrafene

8.1 Til endringene i arveloven

Til § 92

Forslaget er nærmere behandlet i punkt 3.2. Nytt *første ledd* gir en gjenlevende ektefelle eller samboer rett til å kreve innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold uten at det treffes noen beslutning om formuesfullmakt av retten. Retten til innsyn etter denne bestemmelsen er begrenset til de første 60 dagene etter dødsfallet, som er tidsfristen for å velge uskifte eller privat skifte etter arveloven § 96 første ledd og § 117 første ledd. Innsynsretten gjelder også der skifteform er valgt før det har gått 60 dager. Dette gir en enklere regel både for ektefellen eller samboeren og for dem som skal gi innsyn. Det er ikke et vilkår for å kunne kreve innsyn at den gjenlevende ektefellen eller samboeren rent faktisk har rett til arv eller uskifte; det er tilstrekkelig å sannsynliggjøre at man var den avdøde ektefelle eller samboer. Hvem som regnes som samboere, er regulert i arveloven § 2 tredje ledd.

Innsyn etter den foreslåtte bestemmelsen i første ledd kan også kreves av en fullmektig, herunder advokat, på vegne av ektefellen eller samboeren.

Til § 96

I *nytt sjette ledd* foreslås det en frarådingsplikt for retten i forbindelse med den overtakelsen av gjeldsansvaret som det innebærer å overta et bo i uskifte etter §§ 20 og 35. Bestemmelsen gir reglene i § 116 nytt femte ledd, herunder forskriftshjemmelen i tredje punktum, tilsvarende anvendelse. Tilsvarende foreslås det at lempingsregelen i § 116 nytt sjette ledd skal gjelde tilsvarende for gjenlevende ektefelle eller samboer i uskifte. Se nærmere punkt 3.3 og punkt 5.

Til § 116

Tredje ledd nytt tredje punktum gir en myndig arving som har verge eller fremtidsfullmektig, rett til å overta boet til privat skifte uten å svare for arvelaterens forpliktelser utover verdien av sin arv. Bestemmelsen er nærmere behandlet i punkt 4.1.

Forslaget i *fjerde ledd* er behandlet i punkt 4.2. Bestemmelsen innebærer at en arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, ikke kan påta seg ansvar for arvelaterens forpliktelser etter § 116 første ledd første punktum. Denne typen arvinger skal heller ikke regnes med etter tredje ledd første punktum. Det innebærer at unntaksbestemmelsen for tilfeller der arvelateren kun etterlater seg arvinger som ikke er myndige, får anvendelse selv om det i tillegg til slike arvinger skulle finnes testamentsarvinger som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi. Videre følger det av fjerde ledd at den foreslåtte bestemmelsen i tredje ledd nytt tredje punktum om enearvinger med oppnevnt verge eller fremtidsfullmektig ikke gjelder hvis arvingen er en testamentsarving som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi. Den sistnevnte presiseringen er muligens unødvendig, men er tatt med av konsekvenshensyn.

Testamentsarvinger som bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, vil på samme måte som andre arvinger være ansvarlige med et beløp inntil verdien av sin arv etter § 116 første ledd tredje punktum og tredje ledd annet punktum.

I *nytt femte ledd* er det foreslått en regel om at dersom retten har opplysninger om at en arving som vil påta seg ansvaret for boets forpliktelser, ikke har gjort seg kjent med boets eiendeler og forpliktelser, skal arvingen underrettes om at han eller hun alvorlig bør overveie å skaffe seg slik kunnskap eller avstå fra å påta seg ansvaret for forpliktelsene. Det samme gjelder dersom retten er kjent med forhold som tilsier at eiendelene i boet ikke er tilstrekkelige til å oppfylle alle forpliktelsene etter arvelateren. Bestemmelsen er nærmere behandlet i punkt 3.3.

Retten kan fraråde arvingen muntlig eller gjennom bruk av digitale eller andre skriftlige blanketter. Nærmere regler om gjennomføringen av frarådingsplikten forutsettes gitt i forskrift, jf. *nytt femte ledd tredje punktum*.

I *nytt sjette ledd* foreslås det en regel som gir adgang til i ekstraordinære tilfeller å lempe ansvaret en arving har påtatt seg etter første ledd første punktum. Bestemmelsen er nærmere behandlet i punkt 5.

Til § 118

Bestemmelsen i *nytt syvende ledd* er i samsvar med § 10 første ledd i forskrift 9. november 2020 nr. 2327 til arveloven. Departementet foreslår at bestemmelsen tas inn i loven, se punkt 3.2.

Til § 139

Det foreslås i *annet ledd tredje punktum* en tilføyelse som innebærer at det ikke skal oppnevnes verge for en arving som ikke er i stand til å ivareta sine interesser under skiftet, hvis arvingen har en fremtidsfullmektig som kan ivareta disse interessene. Bestemmelsen er nærmere behandlet i punkt 6.

8.2 Til endringen i skatteforvaltningsloven

Til § 3-10

Det foreslås en endring slik at bestemmelsen om unntak fra taushetsplikten etter skatteforvaltningsloven er tilpasset innsynsretten etter forslaget til et nytt første ledd i arveloven § 92, se nærmere merknaden til denne bestemmelsen og punkt 3.2.

Forslag til lov om endringer i arveloven mv. (begrensninger i ansvaret for arvelaterens forpliktelser mv.)

I

I lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte gjøres følgende endringer:

§ 92 paragrafoverskriften skal lyde:

§ 92 *Rett til innsyn i arvelaterens økonomiske forhold mv.*

§ 92 nytt første ledd skal lyde:

I de første 60 dagene etter arvelaterens død kan ektefellen eller samboeren kreve innsyn i følgende opplysninger i den utstrekning det er nødvendig for å kunne vurdere arvelaterens økonomiske stilling:

- a) opplysninger fra skattemyndighetene om arvelaterens skattemelding og fastsettingen av hans eller hennes formues- og inntektsskatt, jf. skatteforvaltningsloven § 3-10,*
- b) opplysninger fra selskaper, foretak eller andre institusjoner som driver finansieringsvirksomhet eller forsikringsvirksomhet, og fra andre som har midler til forvaltning eller inndriving.*

Nåværende første til tredje ledd blir nytt annet til fjerde ledd.

§ 96 overskriften skal lyde:

§ 96 *Melding om uskifte mv. Rettens frarådingsplikt*

§ 96 nytt sjette ledd skal lyde:

§ 116 femte ledd om rettens frarådingsplikt og § 116 sjette ledd om lemping gjelder tilsvarende for ektefelle eller samboer som ved å overta boet uskiftet blir ansvarlig for arvelaterens forpliktelser.

§ 116 tredje og nytt fjerde, femte og sjette ledd skal lyde:

Er ingen av arvingene myndige, kan boet skiftes privat uten at noen påtar seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser etter første ledd. Arvingene er da ansvarlige for arvelaterens forpliktelser bare inntil verdien av sin arv. Første og annet punktum gjelder tilsvarende dersom det bare er én arving, og denne arvingen har oppnevnt verge eller har opprettet en fremtidsfullmakt som er i kraft på tidspunktet for dødsfallet, forutsatt at vergens mandat eller fremtidsfullmakten omfatter slike disposisjoner som inngår i gjennomføringen av et privat skifte.

En arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, regnes ikke som arving etter første ledd første og annet punktum og tredje ledd første og tredje punktum.

Dersom retten har opplysninger om at en arving som vil påta seg ansvaret for boets forpliktelser etter første ledd første punktum, ikke har gjort seg kjent med forholdet mellom boets eiendeler og forpliktelser, skal retten underrette arvingen om at han eller hun alvorlig bør overveie å skaffe seg slik kunnskap eller avstå fra å påta seg ansvaret for forpliktelsene. Det samme gjelder dersom retten er kjent med forhold som tilsier at eiendelene i boet ikke er tilstrekkelige til å oppfylle alle forpliktelsene etter arvelateren. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om gjennomføringen av frarådingsplikten etter første og annet punktum og kan også gjøre unntak fra disse reglene.

Hvis eiendelene i boet ikke er tilstrekkelige til å oppfylle alle forpliktelsene etter arvelateren, kan en arvinges ansvar etter første ledd første punktum lempes overfor enkeltstående kreditorer når retten under hensyn til kravets størrelse, arvingens økonomiske bæreevne og forholdene ellers finner at ansvaret virker urimelig tyngende for arvingen. Første punktum gjelder ikke for krav arvingen hadde kunnskap om før han eller hun påtok seg ansvaret. Kravet kan ikke reduseres til et beløp som er lavere enn det kreditoren kunne ha regnet med å få dekket dersom arvelateren fortsatt hadde vært i live. Arvingen må reise sak om lemping av ansvaret innen ett år etter at han eller hun fikk kunnskap om kravet.

§ 118 nytt syvende ledd skal lyde:

Skifteattesten gir rett til innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold, herunder opplysninger om fastsetting av skatt, jf. skatteforvaltningsloven § 3-10. § 92 annet ledd tredje til femte punktum gjelder tilsvarende.

Nåværende syvende ledd blir nytt åttende ledd.

§ 139 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Har arvingen ikke verge, skal retten eller bostyreren sørge for at det oppnevnes verge, med mindre arvingen har en fremtidsfullmektig som kan ivareta arvingens interesser under skiftet.

II

I lov 27. mai 2016 nr. 14 om skatteforvaltning skal § 3-10 lyde:

§ 3-10 *Utlevering av opplysninger til avdødes ektefelle, samboer og arving*

Taushetsplikten etter § 3-1 er ikke til hinder for at opplysninger gis til:

- a) *avdødes arving, jf. arveloven § 2 første ledd, når vedkommende kan vise til et saklig behov for innsyn,*
- b) *gjenlevende ektefelle eller samboer, jf. arveloven § 2 tredje ledd, i de første 60 dagene etter arvelaterens død, jf. arveloven § 92 første ledd bokstav a,*
- c) *den som har fullmakt som nevnt i arveloven § 92 annet eller tredje ledd.*

Når skifteformen er valgt, er det den eller de som representerer boet, jf. arveloven §§ 118 og 134, som har rett til innsyn.

III

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. De enkelte bestemmelsene kan settes i kraft til ulik tid.